

## **Avalik arvamus ja Riigikogu**

Juhan Kivirähk (RiTo 9), Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse vanemteadur

### **Riigikogu madala usaldusväarsuse üks põhjus on vähene arusaamine parlamendi funktsioonidest ja inimeste elukvaliteedi parandamise võimalustest.**

2005. aasta Eurobaromeetri andmeil on Eestis demokraatia toimimisega rahul 44% kodanikest, rahulolematuid on 51%. Millise hinnangu võib anda Eesti ühiskonna demokraatlikkusele? Küsimusele vastamiseks on vaja teada, mida inimesed silmas peavad, kui nad demokraatiat hindavad.

Riigi demokraatlikkuse põhjalikul analüüsimisel arvestavad mitmete riikide nn demokraatia raportid väga paljusid parameetreid: kodanikuõiguste ja seaduste järgimist, vähemuste õiguste arvestamist, valimiste ausat ja läbipaistvat korraldamist, kodanike ja nende ühenduste kaasaráákimisvõimalusi otsustamises, valitsuse tegevuse läbipaistvust jms. Demokraatia toimimiseks on vaja, et kodanikud usaldaksid üksteist ning riiklikke ja poliitilisi institutsioone.

Demokraatlik ühiskonnakorraldus tugineb usaldusel. Riigikokku ja kohalike omavalitsuste volikogudesse valib rahvas inimesi, keda usaldatakse, usalduse alalhoidmine on riigi eduka toimimise tagatis.

Eelmisel sügisel toimunud kohalike omavalitsuste volikogude valimised ei anna põhjust eriti suureks optimismiks. Kõigest 47-protsendiline osalusaktiivsus osutab, et riigivõim on valijatest võõrandunud, et valijate ja valitute vahel puudub edukaks tegutsemiseks vajalik usaldusside.

Järgmisel kevadel hakkavad Eesti kodanikud valima XI Riigikogu. Praeguse Riigikogu usaldusväarsusest sõltub muu hulgas ka see, kui suur osa valijaist võtab vaevaks aasta pärast 4. märtsil valimiskastide juurde minna.

### **Mida näitavad usaldushinnangud?**

Riigi institutsioonide usaldusväarsus on poliitilise kultuuri uuringute klassikaline teema. Mõistagi võib hinnang riigivõimu usaldusväarsusele lähtuda eri motiividest.

Kõige tavapärasem on interpreteerida usaldust kui hinnangut konkreetse parlamendikoosseisu tööle. See, mille põhjal hinnatakse Riigikogu tegevuse edukust, sõltub inimeste ootustest, mis omakorda tulenevad nende sotsiaalse seisundiga määratud vajadustest. Ettevõtja ootab paindlikku majanduskeskkonda, lapsevanem nüüdisaegset koolikorraldust, pensionär kindlustunnet vanaduspäevadeks.

Ent see, mida osatakse parlamendi tööst oodata, sõltub omakorda inimeste teadmistest. Varasemal aastail tehtud uuringud on näidanud, et elanikkonna informeeritus parlamendi

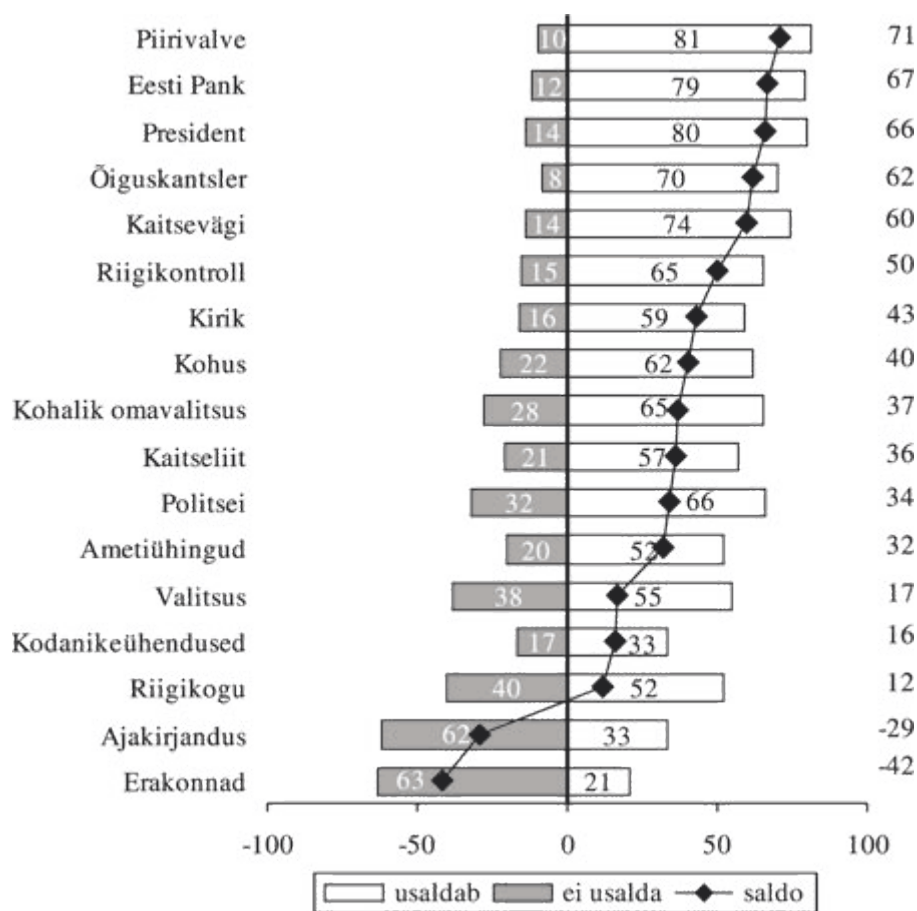
ülesannetest ja tegelikust tööst on väga pinnapealne. Riigikogu töö spetsiifikat tundmata on lihtne transformeerida usaldamatuseks igasugust sotsiaalse olukorraga rahulolematust.

Usaldus ei ole tingimata seotud parlamendi töö tegelike tulemustega, vaid võib väljendada kodaniku suhtumist parlamentarismi. Usaldus Riigikogu vastu võib väljendada kodaniku usku sellesse, et kui parlament on ausalt ja vabalt valitud ning tegutseb legitiimselt, oma põhiseaduslike ülesannete raames, on ta usaldusväärne sõltumata sellest, kas otsused sellele kodanikule meeldivad. Samal ajal võib usaldamatus Riigikogu headest töötulemustest hoolimata lähtuda arusaamast, et poliitika on räpane mäng ja poliitikuid ei saa kunagi usaldada.

Ükskõik mida vastaja riigi institutsioonide usaldust hinnates ka silmas ei pea, annab usaldusväärse mõõtmise suhteliselt stabiilseid tulemusi kõikide Eesti tuntuimate uuringufirmade tehtud uuringutes (TNS Emor, ES Turu-uuringute AS, OÜ Saar Poll, OÜ Uuringukeskus Faktum). See osutab, et mainitud näitajat saab kasutada valijate ja valitute suhete hindamiseks ajas ja ruumis, s.t ta võimaldab vaadelda Riigikogu koosseisu reitingu muutumist ning võrrelda seda teiste Riigikogu koosseisudele ning teiste riikide parlamentidele antud hinnangutega.

Uuringukeskuse Faktum küsitluses 2005. aasta oktoobris olid usaldusväärse näitajad järgmised (joonis 1):

Joonis 1 . Usaldus riigi institutsioonide vastu 2005. aasta oktoobris



Eesti elanikkond tunneb suurt usaldust kindlapiirilisi funktsioone täitvate riigistruktuuride – piirivalve, kaitsevägi, politsei, Eesti Pank, maksu- ja tolliamet jms – vastu. Teatud mõttes võib siia liigitada ka presidendi institutsiooni, millele avalikkus ei esita erilisi ootusi konkreetsete ühiskonnaprobleemide lahendamisel, selle usaldusväärsus peegeldab rohkem presidendi isiklikku renomeed.

Seevastu poliitiliste institutsioonide – Riigikogu ja valitsuse – vastu on usaldus madalam. Eriti selgelt väljub võõristus poliitika vastu erakondade madalas usaldusvääruses. Tegemist on institutsioonidega, mille tegevus on ettearvamatum, lähtub konkreetsetest huvidest ja nende realiseerimisel kujunevatest poliitilistest jõuaheladest. Ent erinevalt riigiparaadi toimimisest on poliitiliste võimuinstitutsioonide puhul tegemist just selle valdkonnaga, kus realiseerub demokraatia – kujuneb välja arusaam ühiskonna üldisest hüvest.

On tähelepanuväärne, et poliitiliste institutsioonidega samasse usaldusväärsusklassi kuulub ajakirjandus. Ajakirjanduse vahendusel jõuab avalikkuse ette palju erihuve, ka see on foorum, kus toimub poliitiline debatt ühiskonna üldiste eesmärkide mõtestamiseks ja mõistmiseks.

## X Riigikogu usaldusväärusest

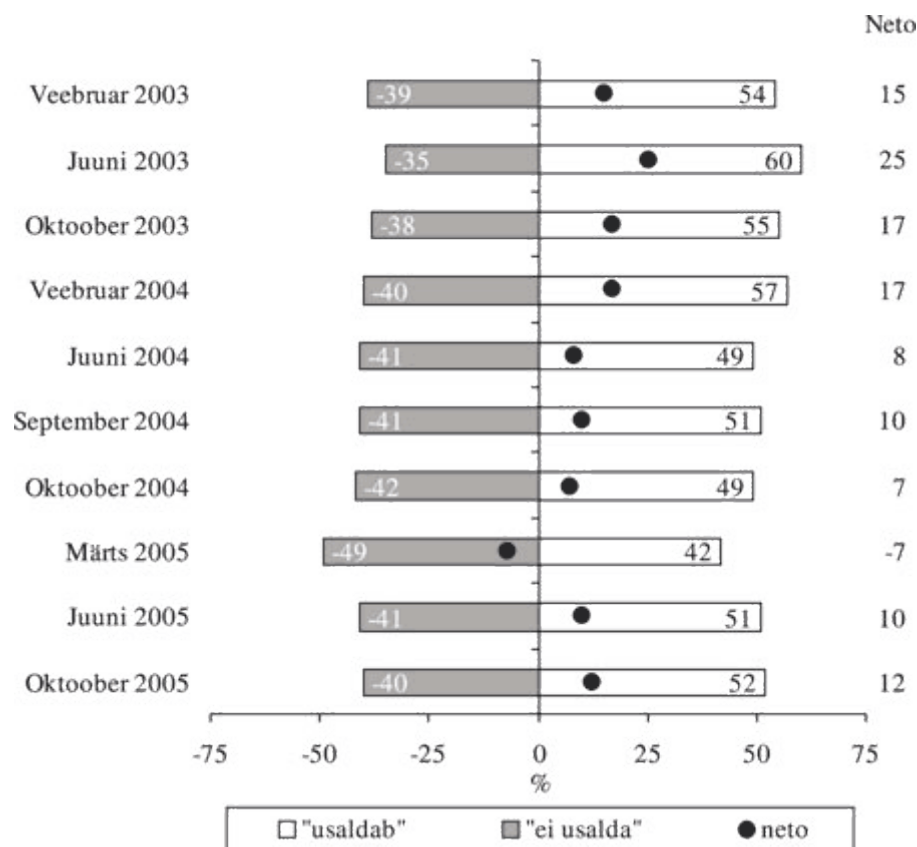
Praeguse Riigikogu usaldusväärust käsitleti juba 2004. aastal. RiTo 9 andis ülevaate X Riigikogu usaldusväärusest esimesel valimisjärgsel aastal (Kivirähk 2004). Seekord analüüsime kolmeaastast tööperioodi.

Riigikogu usaldusväärus on seotud valimistega. Usaldus on kõrgeim vahetult pärast valimisi ning taandub sedamööda, kuidas kerkivad esile mitmesugused probleemid riigi juhtimises.

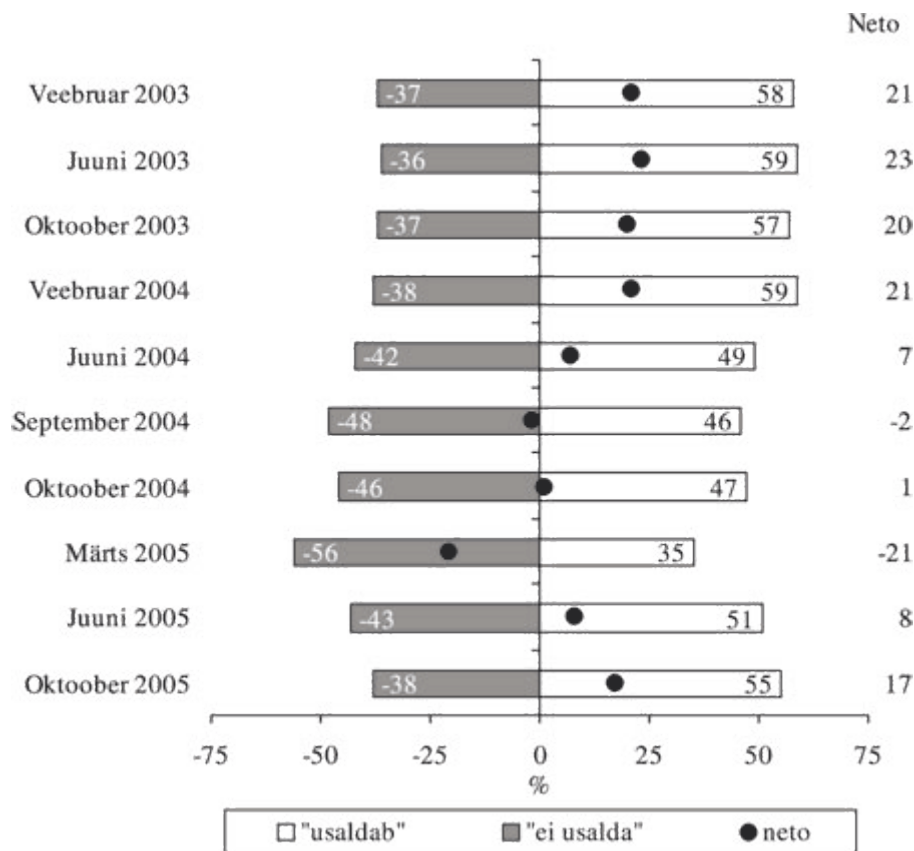
Riigijuhtimise edukuse või mitteedukuse ning sellest tulenevalt poliitiliste institutsioonide usaldusvääruse või mitteusaldusvääruse üle langetab tavakodanik otsuse rohkem valitsuse toimimise põhjal. Seetõttu on Riigikogu reiting olnud alati tihedalt seotud valitsuse reitinguga. Valitsuse tegevuse primaarsust kinnitab asjaolu, et pärast valitsuskoalitsioonide vahetumist tõuseb enamasti ka usaldus Riigikogu vastu, valitsuse tegevuspotentsiaali ammendumine aga vähendab parlamendi usaldusväärust.

Joonistel on esitatud Riigikogu ja valitsuse usaldusvääruse muutus ajavahemikus 2003. aasta veebruarist kuni 2005. aasta lõpuni.

**Joonis 2. Muutused Riigikogu usaldusvääruses aastail 2003–2005**



**Joonis 3. Muutused valitsuse usaldusvärsuses aastail 2003–2005**  
(kõik Eesti 15–74-aastased elanikud)



ALLIKAS: Uuringukeskus Faktum.

2003. aasta veebruaris hindasid küsitletud veel eelmist, IX Riigikogu. Selle Riigikogu tegevusperioodi viimasel valimiseelisel aastal tõusis võimule Keskerakonna ja Reformierakonna koalitsioon peaminister Siim Kallase juhtimisel, mis püsis küllaltki usaldusvärsena kuni järgmiste valimisteni välja.

2003. aasta märtsis valitud uue, X Riigikogu reiting tõusis siiski eelmise Riigikoguga võrreldes kõrgemale (2003. aasta juunis usaldas Riigikogu 60% ja ei usaldanud 35% elanikkonnast). 2003. aasta oktoobris oli Riigikogu usaldusvärsus juba pisut kahanenud, kuid jäi endiselt kõrgele tasemele ja püsis veel 2004. aasta veebruariski.

2004. aasta juunis langes Riigikogu usaldajate osakaal juba alla 50%.

Vaadeldava trendi kõige kriitilisem hetk oli 2005. aasta märtsis, mil Riigikogu mitte-usaldavate vastajate osakaal ületas usaldajate oma. See oli aeg, mil Res Publica juhitud valitsuskoalitsioon oli sattunud sügavasse kriisi, mis lõppes peaminister Juhan Partsi tagasiastumisega. Valitsuse usaldusvärsus 2005. aasta märtsis kahanes koguni 35%-ni. Valitsust ei usaldanud 56% küsitletuist.

Pärast valitsuskoalitsiooni vahetumist 2005. aasta kevadel on nii valitsuse kui ka Riigikogu usaldusväärsus püsinud kindlalt plusspoolel.

### Riigikogu usaldusväärsus sotsiaal-demograafilistes rühmades

Riigikogu reiting on kõrgem neis rühmades, millesse kuulujail on põhjust riigi toimimisega rohkem rahul olla. Madalam staatus toob kaasa suurema rahulolematuse riigis toimuvaga, mis väljendub ka suuremas usaldamatuses Riigikogu ja valitsuse tegevuse vastu.

*Tabel 1. Riigikogu usaldajate ja mitteusaldajate suhe elanikkonna rühmades (%)*

	2004 oktoober	2005 märts	2005 juuni	2005 oktoober
<b>Kõik vastajad</b>	49:42	42:47	51:41	52:40
<b>Emakeel</b>				
Eestlased	48:46	42:52	52:43	51:41
Mitte-eestlased	49:35	42:42	50:36	56:33
<b>Vanus</b>				
15-19-aastased	66:26	51:38	66:25	55:38
20-29-aastased	50:38	48:44	52:41	52:39
30-39-aastased	42:47	42:50	44:45	52:41
40-49-aastased	47:45	36:58	44:50	50:41
50-59-aastased	47:47	39:50	52:40	49:46
60-74-aastased	46:44	38:52	54:39	57:32
<b>Haridus</b>				
Alg- või põhiharidus	47:39	39:50	47:43	56:34
Keskharidus	45:44	39:51	51:41	51:41
Kõrgem haridus	58:40	53:40	53:41	54:38
<b>Sissetulek leibkonnaliikme kohta kuus</b>				
Kuni 2000 krooni	45:44	34:53	42:47	46:46

2001–3000 krooni	47:40	43:47	49:46	46:44
3001–4000 krooni	47:42	43:52	63:30	64:31
Üle 4000 krooni	59:39	48:47	53:40	59:35
<b>Elukoht</b>				
Tallinn	52:42	47:46	59:35	55:37
Muu suurem linn	48:37	39:49	42:47	54:32
Väikelinn	49:36	40:50	44:48	50:45
Maa	44:50	41:53	53:39	50:41

Kogu vaadeldava aastase perioodi vältel on Riigikogu olnud usaldusväärne alla 30-aastaste vastajate ja tallinlaste silmis.

Teised vastajate rühmad on teinud kaasa 2005. aasta valitsuskriisiga seonduva "usaldusjõnksu" – 2005. aasta märtsis tõusis enamikus vastanute rühmades ülekaalu usaldamatus Riigikogu vastu.

Vastajate seas, kelle sissetulekud jäävad alla 3000 krooni pereliikme kohta, on Riigikogu usaldajaid ja mitteusaldajaid võrdsel hulgal.

Kõrgharidusega vastajate seas peetakse Riigikogu valdavalt usaldusväärseks.

Üldiselt võib öelda, et 2005. aasta lõpus on Riigikogu usaldusväärsus madal üksnes kõige väiksema sissetulekuga vastajate seas; kõigis teistes vastanute rühmades on Riigikogu usaldajate osakaal mitteusaldajate omast suurem.

### **Majandusliku toimetuleku tüübid**

Tugev seos usalduse ja keskmise sissetuleku vahel annab põhjuse analüüsida Riigikogu usaldusväärset elanikkonna majanduslike hinnangute lõikes. Vastav tunnuste plokk sisaldus Faktumi 2005. aasta oktoobrikuisel uuringus.

Neist vastajaist, kes on oma eluga rahul (selliseid oli kaks kolmandikku kõigist küsitletuist), peab Riigikogu tegevust usaldusväärseks 58%; neist ei usalda Riigikogu 34%.

Seevastu vastajaist, kes ei ole oma eluga rahul (nende osakaal üldvalimis oli 32%), tunneb Riigikogu vastu usaldust ainult 42%, Riigikogu ei usalda 48%.

Sõltuvalt majanduslikust olukorrast, selle muutumisest viimase kolme aasta jooksul ning ootustest olukorra muutumise suhtes järgmise kolme aasta jooksul tõime uuringus välja neli majandusliku toimetuleku tüüpi.

1. Esimesse tüüpi kuuluvad majanduslikult edukad vastajad. Nad hindavad oma majanduslikku toimetulekut heaks, nende olukord on muutunud viimase kolme aastaga paremaks ja nad usuvad olukorra paranemist ka edaspidi. Selliseid vastajaid oli kõigist küsitletuist viiendik.

2. 14% inimestest peab oma majanduslikku olukorda halvaks. Valdavalt on tegemist inimestega, kelle majanduslik olukord on viimase kolme aastaga halvenenud või samaks jäänud ning kellest vaid kolmandik julgeb loota muutusi paremusele järgmise kolme aasta jooksul. Pooled neist pelgavad, et praegune kehv olukord säilib või halveneb veelgi. Nimetame selle tüübi allajääjateks.

3. Kaks kolmandikku vastanuist, kes hindavad oma majanduslikku heaolu keskmiseks, jagunevad laias laastus kaheks: esimesse, suuremasse rühma, kuhu kuulub veidi enam kui kolmandik küsitletuist, võib liigitada vastajad, kes on tajunud viimase kolme aasta jooksul oma majandusliku olukorra paranemist ja usuvad, et tulevikus olukord jätkuvalt paraneb. Nemad on edule orienteeritud.

4. Ülejäänud keskmise heaoluga vastanud (neljandik küsitletuist) ei ole viimase kolme aasta jooksul positiivseid muutusi tajunud ega usu ka olulistes muutustes paremuse poole tulevikus. Neid võib liigitada paigalseisjateks.

Kirjeldataud tüübid hindavad Riigikogu ja valitsuse usaldusväärust erinevalt.

**Tabel 2. Riigikogu ja valitsuse usaldusväärus majandusliku toimetuleku tüüpides (%)**

	Edukad	Edule orienteeritud	Paigalseisjad	Allajääjad
<b>RIIGIKOGU</b>				
Usaldab	58	60	44	34
Ei usalda	35	33	46	58
<b>VALITSUS</b>				
Usaldab	61	61	48	40
Ei usalda	35	36	42	53



## Riigikogu usaldusväärsus erakondade toetajate hulgas

Riigikogu on kodanike poliitiline esinduskogu ning ootuspäraselt on selle usaldusväärsete hindamine seotud vastajate poliitiliste eelistustega.

Eelkõige korreleeruvad poliitilised eelistused mõistagi usaldusega valitsuse tegevuse vastu. Ent kuna seadusandlikku ja täitevvõimu vaatleb avalik arvamus sageli ühtsena, on ka usaldus Riigikogu vastu suurem valitsuskoalitsiooni erakondade toetajate seas ning madalam opositsiooni pooldajate hulgas.

*Tabel 3. Riigikogu usaldajate ja mitteusaldajate suhe erakondade toetajaskonnas (%)*

	2004 oktoober	2005 märts	2005 juuni	2005 oktoober
Keskerakond	50:45	44:47	53:42	47:46
Rahvaliid	52:43	59:35	71:29	55:42
Reformierakond	64:30	50:48	63:33	65:30
Isamaliit	64:29	53:41	47:49	59:34
SDE	49:47	46:48	55:43	60:34
Res Publica	76:21	60:36	57:33	68:29
Ei toeta kedagi	22:76	30:62	30:62	24:69

2004. aasta lõpus olid Riigikogu suhtes kõige positiivsemalt meelestatud Res Publica, Reformierakonna ja Isamaaliidu valijad (ehkki valitsuskoalitsiooni kuulus kolmandana hoopis Rahvaliid). Kerges ülekaalus olid parlamendi usaldajad ka Keskerakonna ja Rahvaliidu toetajate hulgas. Sotsiaaldemokraatide poolehoidjate seas oli Riigikogu usaldajate ja mitteusaldajate osakaal võrdne. Need valijad, kes ei toeta ühtegi erakonda, olid siis ja on ka praegu Riigikogu töö suhtes valdavalt kriitilised.

2005. aasta märtsis vallandunud valitsuskriis ei meeldinud ühegi erakonna valijatele – Riigikogu usaldus langes kõikide parlamendierakondade toetajate seas, välja arvatud Rahvaliid.

Juunis, kui uus valitsuskoalitsioon oli juba paar kuud võimul olnud, tundsid suurimat usaldust Riigikogu vastu Rahvaliidu, Reformierakonna ja endiselt Res Publica valijad. Ent ka Keskerakonna poolehoidjate seas oli usaldus Riigikogu vastu kasvanud.

2005. aasta lõpus oli aga Keskerakonna ja Rahvaliidu valijate seas usaldus Riigikogu vastu kahanemas, samal ajal kui parempoolsete erakondade valijad ja sotsiaaldemokraadid olid hakanud suhtuma parlamenti positiivsemalt.

Niisiis on parlamendi usaldusväarsuse üks eeldus see, et erakond, keda valija toetab, oleks Riigikogus esindatud. Need, kes toetavad Riigikokku mittekuuluvaid erakondi, ja need, kes deklareerivad, et nad ei toeta ühtegi erakonda, usaldavad vähem ka parlamenti.

### Riigikogu usaldusväarsus päevalehtede lugejaskonna seas

Usalduse loomiseks ja säilitamiseks peab võimuorganite tegevus olema läbipaistev ja arusaadav rahvale, mis eeldab hästi organiseeritud infovahetust. Ehkki riik on viimaseil aastail oluliselt kasvatanud oma suhtekorralduslikku potentsiaali ning väga palju informatsiooni saavad kodanikud otse riigiasutuste veebilehtedelt, on oluline informatsiooni ja hoiakute hankimise kanal endiselt massiteabevahendid.

Usaldusväarsuse trendiuuringute raames saame fikseerida üksnes seoseid eri väljaannete jälgimise ja riigi institutsioonide usaldusväarsuse vahel. Konkreetsete sõnumite mõju analüüs eeldab põhjalikumaid eriuuringuid.

Uuringute tulemused näitavad, et aktiivsed infotarbijad, kes loevad iga päev mitut ajalehte, peavad poliitilisi esindusorganeid usaldusväärsemateks. See annab veelgi kinnitust oletusele, et Riigikogu madala usaldusväarsuse üks põhjus on vähene arusaamine parlamendi funktsioonidest ja võimalustest inimeste elukvaliteedi parandamisel.

Rohkem usaldavad Riigikogu Eesti Päevalehe, Postimehe ja Äripäeva püsilugejad. SL Õhtulehe lugemine Riigikogu suhtes väljendatavaid usaldushinnanguid ei mõjuta, küll aga võib seost näha Eesti Ekspressi ja Maalehe puhul.

Eestivenelaste seas venekeelsete lehtede lugemisest selliseid seoseid ei tulene.

**Tabel 4. Riigikogu usaldushinnangud sõltuvalt ajalehtede lugemise sagedusest eestlaste hulgas (%)**

	Usaldab	Ei usalda
<b>Eesti Päevaleht</b>		
Loeb 4–6 numbrit nädalas	67	25
Loeb 1–3 numbrit nädalas	63	35
Ei loe iga nädal	40	49
Üldse ei loe	44	47
<b>Postimees</b>		
Loeb 4 –6 numbrit nädalas	59	35
Loeb 1–3 numbrit nädalas	53	39

Ei loe iga nädal	41	52
Üldse ei loe	47	45
<b>Äripäev</b>		
Loeb 4-6 numbrit nädalas	85	15
Loeb 1-3 numbrit nädalas	57	38
Ei loe iga nädal	53	44
Üldse ei loe	46	45
<b>SL Õhtuleht</b>		
Loeb 4 -6 numbrit nädalas	52	42
Loeb 1-3 numbrit nädalas	55	40
Ei loe iga nädal	46	46
Üldse ei loe	50	42
<b>Eesti Ekspress</b>		
Loeb 2-4 numbrit kuus	65	33
Loeb 1-2 numbrit kuus	50	42
Ei loe iga kuu	47	46
Üldse ei loe	47	44
<b>Maaleht</b>		
Loeb 2-4 numbrit kuus	56	38
Loeb 1-2 numbrit kuus	58	38
Ei loe iga kuu	44	48
Üldse ei loe	49	42

**Tabel 5. Riigikogu usaldushinnangud sõltuvalt ajalehtede lugemise sagedusest mitte-eestlaste hulgas (%)**

	Usaldab	Ei usalda
<b>Vesti Dnja</b>		
Loeb 4-6 numbrit nädalas	57	36
Loeb 1-3 numbrit nädalas	61	34
Ei loe iga nädal	50	43
Üldse ei loe	58	27
<b>Molodjož Estonii</b>		
Loeb 4 -6 numbrit nädalas	56	27
Loeb 1-3 numbrit nädalas	61	35
Ei loe iga nädal	50	41
Üldse ei loe	59	25

Eestlaste hoiakuis võib teatud seoseid Riigikogu usaldusväarsusega märgata ka elektroonilise meedia järgmise puhul. Nii on usaldus Riigikogu vastu suurem nende seas, kes kuulavad regulaarselt Vikerraadiot ja jälgivad ETV-d. Need eestlased, kes jälgivad regulaarselt Venemaa telekanaleid, on Riigikogu tegevuse hindamisel kriitilisemad.

**Tabel 6. Riigikogu usaldushinnangud sõltuvalt raadio/TV jälgimise sagedusest eestlaste hulgas (%)**

	Usaldab	Ei usalda
<b>Vikerraadio</b>		
Kuulab 5-7 päeval nädalas	56	34
Kuulab 3-4 päeval nädalas	50	41
Kuulab harvemini	49	46
Üldse ei kuula	49	46
<b>Eesti Televisioon</b>		
Vaatab 5-7 päeval nädalas	55	37

Vaatab 3-4 päeval nädalas	32	<b>60</b>
Vaatab harvemini	26	<b>69</b>
Üldse ei vaata	<b>57</b>	36
<b>Venemaa telekanalid</b>		
Vaatab 5-7 päeval nädalas	39	<b>51</b>
Vaatab 3-4 päeval nädalas	43	<b>53</b>
Vaatab harvemini	49	39
Üldse ei vaata	<b>54</b>	40

Jällegi tuleb tõdeda, et eestivenelaste puhul kontaktid erinevate elektroonilise meedia kanalitega muutusi Riigikogu suhtes väljendatavates hoiakutes kaasa ei too.

**Tabel 7. Riigikogu usaldushinnangud sõltuvalt raadio/TV jälgimise sagedusest mitte-eestlaste hulgas (%)**

	Usaldab	Ei usalda
<b>Raadio 4</b>		
Kuulab 5-7 päeval nädalas	57	31
Kuulab 3-4 päeval nädalas	68	24
Kuulab harvemini	59	38
Üldse ei kuula	51	36
<b>Eesti Televisioon</b>		
Vaatab 5-7 päeval nädalas	59	30
Vaatab 3-4 päeval nädalas	51	29
Vaatab harvemini	58	36
Üldse ei vaata	55	34
<b>Venemaa telekanalid</b>		
Vaatab 5-7 päeval nädalas	56	33
Vaatab 3-4 päeval nädalas	55	41

Vaatab harvemini	liiga vähe vastajaid, et saaks erinevusi hinnata
Üldse ei vaata	

Sotsioloog Ivi Proos leiab, et "Eesti ühiskond on praegu liiga üheselt erakondade nägu" ning kirjeldab praegu toimuvaid protsesse massimeedias järgmiselt: "Väljaspool erakondi toimuv pakub vähe huvi meediale. Erakonnad teavad, et meedia meelitamiseks tuleb olla põnev ja atraktiivne. Parim viis huvi äratamiseks on luua konflikte ja vastasseise. Meedia korjab meelsasti üles kogu mürgi, mida erakonnad vastastikku pritsivad ja edastab selle värvikalt ja innustunult ühiskonnale." (Proos 2006.)

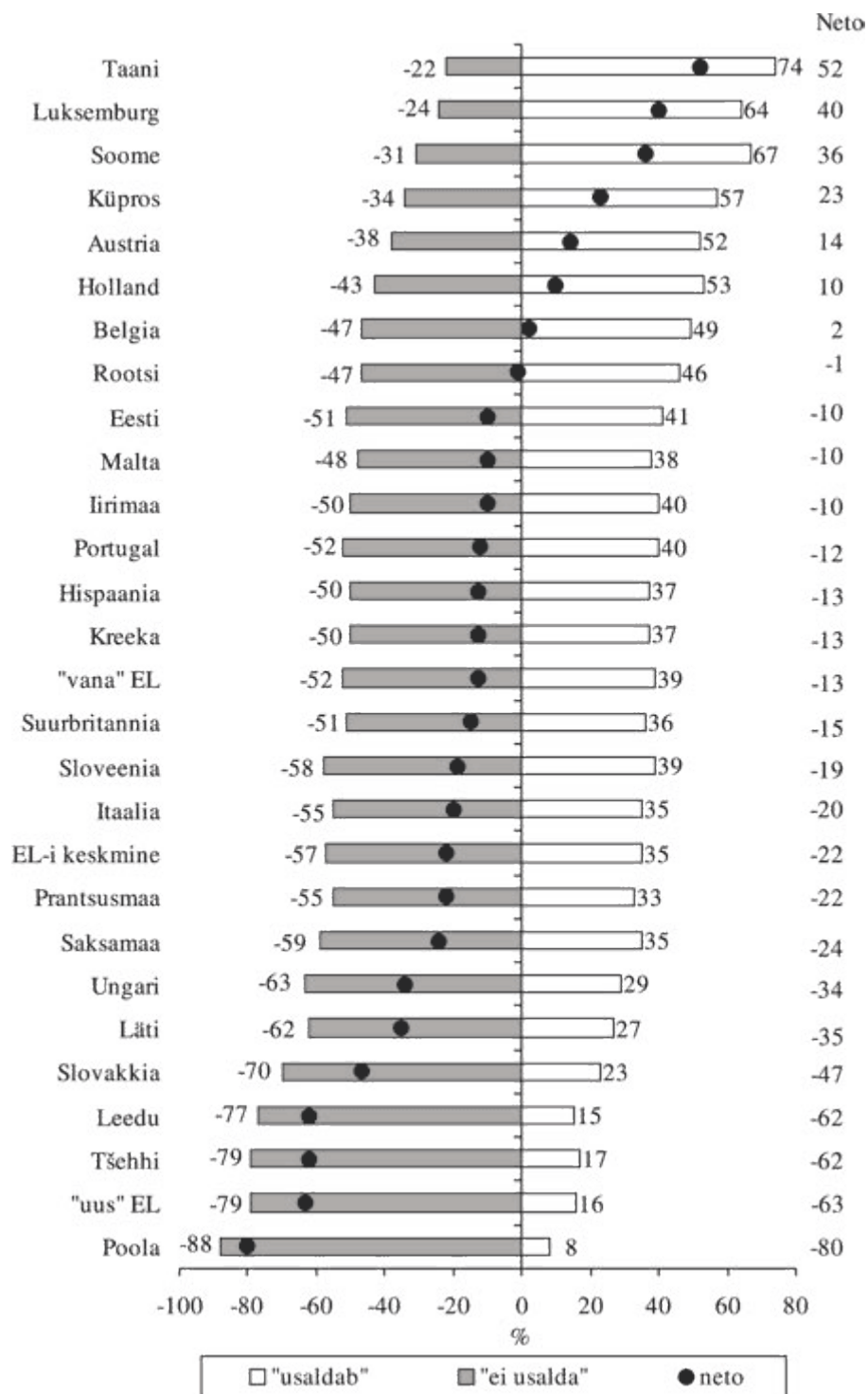
Seosed ajakirjanduse jälgimissageduse ja Riigikogu usaldamise vahel võiksid kindlasti olla selgemad, kui ajakirjanduse enda usaldusväärsus oleks kõrgem. Paraku on massimeedia väga sageli lihtsustatud stereotüüpide kinnistamise vahend, millesse haritum publik suhtub skeptiliselt. Seetõttu avaldab Riigikogusse suhtumisele olulisemat mõju see, millise baassuhtumisega lugeja/kuulaja/vaataja Riigikogu kohta antavat teavet jälgib, mitte aga konkreetsete sõnumite sisu.

### **Võrdlus teiste Euroopa Liidu riikidega**

Thomas Hobbes on öelnud, et "... kogu hinge lõbu ja kogu rõõmsameelsus põhineb sellel, et on olemas keegi, kellega end võrreldes võidakse endast olla heal arvamusel". (Tsiteeritud A. Schopenhaueri teose "Elutarkus" järgi, Tallinn, 1994, lk 84–85.)

Eesti Riigikogule ja valitsusele loob sellise rõõmustamise aluse Eurobaromeetri uuring. Euroopa keskmistega võrreldes ei paista Eesti sugugi kehvast valguses. Joonisel 4 on toodud Euroopa Liidu liikmesriikide parlamentide usaldusväärsus 2005. aastal. Ehkki ka meie Riigikogu ja valitsuse suhtes on usaldamatus suurem kui usaldus, on Eesti oma parlamendi usaldusväärsusel üldjärjestuses üheksandal ja valitsuse usaldusväärsusel koguni kuuendal kohal.

Joonis 4. Usaldus parlamendi vastu 2005. aasta Eurobaromeetri andmeil

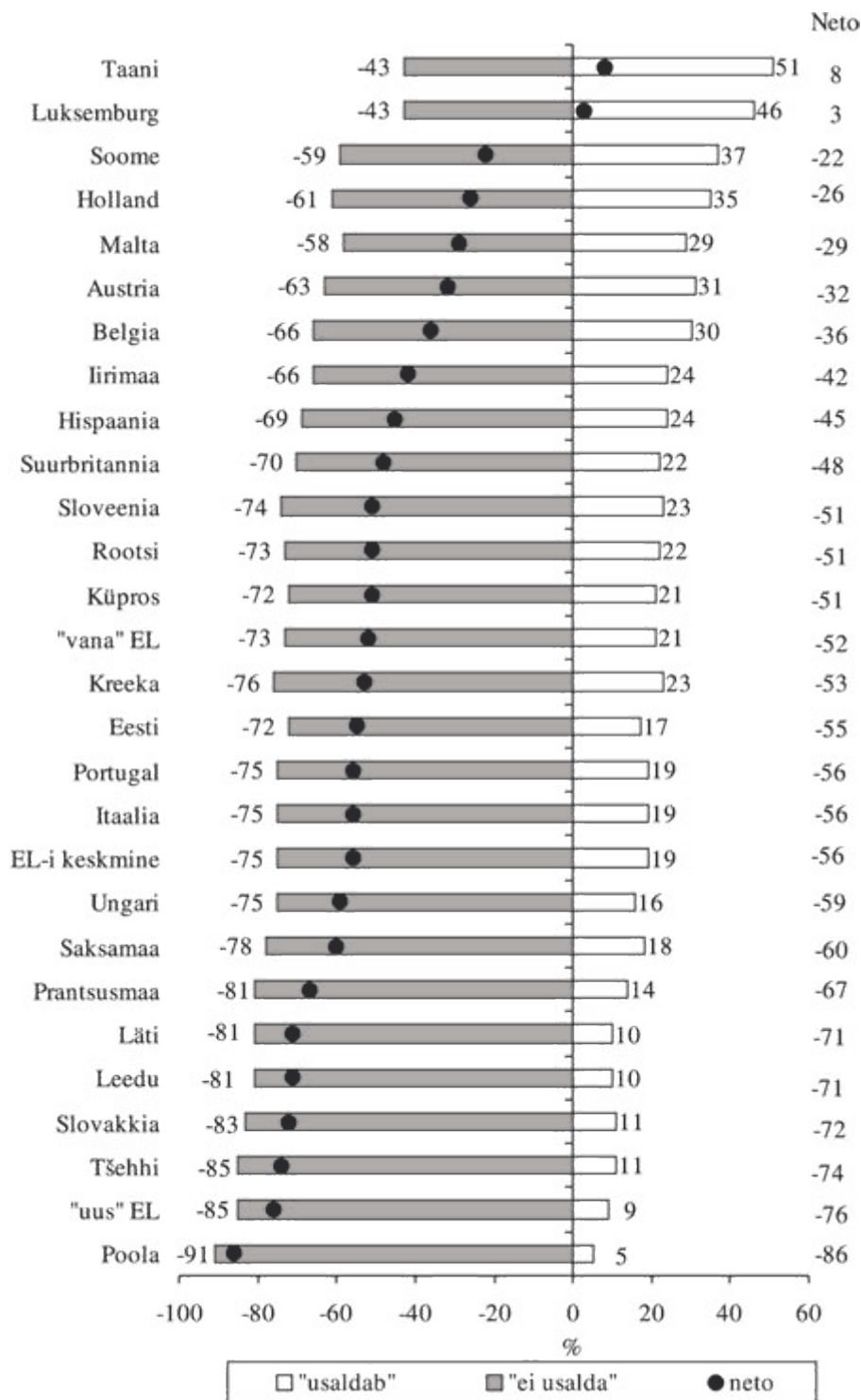


ALLIKAS: Eurobarometer 63.

Kui läheneda asjale spordikategooriates, võiks pidada Euroopas kümne hulka jõudmist igati hinnatavaks saavutuseks. Kas meil on aga põhjust rõõmustada asjaolu üle, et pooled Eesti kodanikest oma parlamenti ja valitsust ei usalda? Mis meil sellest, kui Poolas on mitteusaldajaid üle 80% ja kõigis uutes liikmesriikides keskmiselt üle 70%!

Eesti nagu ka teiste uute Euroopa Liidu liikmesriikide probleem on kodanikuühiskonna vähene toimivus ja erakondade madal usaldusväärsus. Kui vaadata erakondade usaldusväärst Euroopa Liidu riikides, siis näeme, et Eesti positsioon muutub märksa nigelamaks valitsuse usaldusvääruse pingereaga võrreldes. Ehkki ka erakonnad on kogu Euroopas üldiselt madala usaldusväärusega (joonis 5).

*Joonis 5. Usaldus erakondade vastu 2005. aasta Eurobaromeetri andmeil*





ALLIKAS: Eurobarometer 63.

### **Mis aitaks usaldust suurendada**

Võib öelda, et praegune, X Riigikogu on nautinud oma tegevuse algusest peale küllaltki suurt valijaskonna usaldust. Isegi eelmise aasta märtsikuise valitsuskriisi ajal ei langenud Riigikogu reiting katastroofiliselt madalale.

Võrdlus teiste Euroopa Liidu riikidega näitab, et Eesti võiks oma usaldustasemega koguni rahul olla. Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi uurimisgrupi 2001. aastal tehtud poliitiliste institutsioonide usaldusväarsuse uuring sedastab, et "... ei ole mõtet võrrelda poliitilist usaldust näiteks kümme aastat tagasi ja praegu, sest eri aegadel toimivad põhimõtteliselt erinevad poliitika ja ühiskonna seose mehhanismid. Kümme aastat tagasi oli olemas meid kõiki ühendav eesmärk ning poliitikud asusid n-ö eesliinil. Nüüdseks on vastasseis välise vaenlasega asendunud sisemiste sotsiaalsete vastasseisudega ning poliitilise usalduse tähendus ja funktsioonid ühiskonnas muutunud". (Eesti riiklike ... 2001.)

Arvan siiski, et poliitilise süsteemi usaldusväarsuse probleemi universaalsus Euroopa ulatuses ei tohiks pärssida meie soovi tagada usaldusväärsem suhe võimu ja rahva vahel Eestis, sest demokraatliku ühiskonna üks olemuslik eeldus on ühiskonna usaldusel tuginev poliitiline juhtimine.

Suuremat usaldust poliitilises süsteemis õnnestuks saavutada demokraatlike põhiväärtuste ja normide parema juurutamisega. Kodanik peab tundma, et riik toimib tema hüvanguks ja tema kontrolli all. Efektivsele ja läbipaistvale tegevusele lisaks nõuab see head teavitustööd ja kodanikuskasvatust, sest usalduse tekkimiseks peab ühiskond aru saama, millega institutsioon tegeleb ja millised on tema võimalused midagi korda saata.

Mõningaid positiivseid nihkeid kodanikuühiskonna küpsemisel võib Eestis juba märgata. Vähemasti poliitikute leksikasse on lõpuks jõudnud termin kodanikuühiskond. Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni (EKAK) kiitis heaks juba IX Riigikogu.

Eelmise aasta septembris kiitis Riigikogu heaks strateegia "Säästev Eesti 21", milles sisalduvate põhimõtete realiseerimine peaks looma veelgi paremad eeldused sotsiaalsete subjektide koostööks ja ühiskonna teadmistepõhiseks arenguks.

Kahjuks tundub, et poliitikute ettekujutustes on kodanikuühiskond määratud iseseisvalt arenema ja jätkusuutlik Eesti võiks heakskiidetud strateegiast iseenesest tegelikkuseks muutuda.

Poliitikud peavad oma rolliks oodata, et kodanikud ja nende ühendused ükskord sedavõrd küpseks saaksid, et nendega oleks võimalik poliitika tegemisel arvestama hakata. Praegu kodanikuühiskonda veel võrdväärse partnerina ei tunnustata ja erakondade rolli selle küpsemisprotsessile kaasaaitajana ei tajuta.

Sellises olukorras oleks siiski ebaõiglane sarjata mõnda erakonda ja üksikuid poliitikuid. Enamik neist tegutseb riigile ja ühiskonnale parimat taotledes. Põhjus, miks sellest hoolimata tuleb välja nii nagu alati, peitub süsteemis – ühiskonna poliitilises organisatsioonis endas.

Vajadus uuendada ühiskonna poliitilist kultuuri – arvestada oponentidega, ühiskonda kaasata, läbipaistvalt võimu teostada – on ilmne juba mitu aastat. See väljendub ka mitmes viimaste aastate ühiskondlikku õhustikku iseloomustanud protsessis. Nimetagem siinkohal sotsiaalteadlaste avalikku pöördumist "Kaks Eestit" 2001. aasta aprillis, ühiskondliku leppe idee algatamist ja uue erakonna – Res Publica – loomist.

Paraku pidi Res Publica poliitilise uuendusprojekti ebaõnnestumist tunnistama ka üks selle autoreid Rein Taagepera (Taagepera 2006). See aga ei tähenda, et poliitilist süsteemi pole vaja uuendada, pigem vastupidi – vajadus selle järele on suurem kui kunagi varem.

Poliitiline võõrandumine, inimeste vähene osalus ja usalduse puudumine seavad küsimuse alla poliitilise süsteemi jätkusuutlikkuse. Kui valimas käib üha vähem inimesi, kahaneb ka demokraatlikult valitud institutsioonide legitiimsus. Demokraatliku mehhanismi täiustamisele lisaks vajab ühiskond uusi ühendavaid eesmärke – selleta pole poliitiliste institutsioonide usaldusväarsuse kasvu ja valimisaktiivsuse languse peatumist loota.

Eesti nüüdisühiskonnas on vajaka avalikku diskussiooni üleval hoidvast ning selle tulemuste põhjal ühiskonna üldist hüve sõnastavast institutsioonist. Strateegias "Säästev Eesti 21" on selleks pakutud rahvusliku arenguvõrgustiku loomist või Eesti arengukonverentsi (või konverentsisarja) kokkukutsumist.

Riigikogus esindatud poliitilised jõud saavad suurendada oma usaldusväarsust mitte järjest raskemaid ülesandeid paremini täites, vaid pigem oma vastutuskoormat ülejäänud kodanikuühiskonnaga jagades.

### **Kasutatud kirjandus**

Eesti riiklike institutsioonide usaldusväarsuse ja seadusloome legitiimsuse uuringuprojekt (2001). Aruanne. TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

Eesti säästva arengu riiklik strateegia "Säästev Eesti 21" (2005). Eesti Keskkonnaministeerium. Tallinn.

Eurobarometer 63: Public Opinion in the European Union. Fieldwork May – June 2005, Publication September 2005. 440 pages with Tabulations.

**Kivirähk, J. (2004).** Avalik arvamus ja X Riigikogu meediauuringutes. – Riigikogu Toimetised 9, lk 65–72.

**Proos, I. (2006).** Ühiskonna aiast. – Eesti Ekspress, 27. aprill.

**Taagepera, R. (2006).** Meteoric Trajectory: The Res Publica Party in Estonia. – Democratization, Vol 13, No 1, pp 78–94.